

UWARUNKOWANIA I KIERUNKI ZMIAN W SPOŻYCIU ŻYWNOŚCI W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM¹

Piotr Kułyk, Mariola Michałowska

Katedra Ekonomii Międzynarodowej Uniwersytetu Zielonogórskiego
Kierownik katedry: dr hab. inż. Piotr Kułyk, prof. UZ

Słowa kluczowe: spożycie żywności, żywność, tendencje spożycia, konsument, zdrowie, prawidłowe żywienie, styl życia, dochody, wydatki, gospodarstwo domowe

Key words: food consumption, food, consumption trends, consumer, health, proper nutrition, lifestyle, income, food expenditure, household

S y n o p s i s. W artykule przedstawiono poziom i strukturę spożycia żywności w Polsce oraz w poszczególnych województwach, ze szczególnym uwzględnieniem województwa lubuskiego. Ponadto ukazano przyczyny zmian spożycia żywności. Głównym celem opracowania było dokonanie oceny tendencji w spożyciu żywności w województwie lubuskim na tle zmian wzorca żywienia w Polsce. Z przeprowadzonych wśród mieszkańców województwa lubuskiego badań wynika, że większość respondentów dokonywała zakupów żywności biorąc pod uwagę czynniki ekonomiczne. Natomiast wśród najczęściej spożywanych przez nich produktów znalazły się na pierwszym miejscu produkty piekarniczo-cukiernicze, na drugim produkty pochodzenia zwierzęcego, tj. mięso i wędliny, mleko i jego przetwory zaś uplasowały się odpowiednio na trzecim i czwartym miejscu. Spożycie warzyw wskazywało dwóch na trzech badanych. Dla ankietowanych bezpieczeństwo żywności miało największe znaczenie przy kupowaniu żywności.

WSTĘP

Dochód, wykształcenie i miejsce zamieszkania są niewątpliwie czynnikami determinującymi zachowania konsumenta na rynku żywności w większym bądź też mniejszym stopniu, w zależności od uznanej przez konsumenta hierarchii potrzeb lub też preferowanego stylu życia. Jak zauważył John Briffa, najważniejszymi czynnikami decydującymi o zdrowiu i dobrym samopoczuciu są geny, wpływ środowiska oraz styl życia i poziom dostępnej opieki zdrowotnej [Briffa 2000, s. 5]. Wśród elementów stylu życia determinujących stan zdrowia główną rolę odgrywa dieta, gdyż istnieje coraz więcej dowodów przemawiających za ważną rolę określonych preferencji żywieniowych w poprawie zdrowia, zapobieganiu chorobom i przedłużaniu życia [Briffa 2000, s. 5]. Prawidłowe żywienie gwarantuje nie tylko dobry stan zdrowia czy też dobre samopoczucie, lecz jest warunkiem rozwoju człowieka. Odżywianie nie tylko służy zaspokojeniu głodu, ale także jest źródłem przyjemności i formą spędzania wspólnego czasu z rodziną i znajomymi. Im wyższa ranga życia rodzinnego/towarzyskiego, tym bardziej zmienia się sposób postrzegania i traktowania konsumpcji [Michałowska, Da-

¹ Zrealizowano dzięki pomocy finansowej miasta Zielona Góra.

nielak 2015, s. 138]. Zaspokojenie głodu polega z jednej strony na spożyciu odpowiedniej porcji żywności dającej uczucie sytości, z drugiej na dostarczeniu organizmowi niezbędnych składników odżywczych [Laskowski, Świstak 2014, s. 9].

Zdrowie człowieka zależy od wielu różnorodnych, wzajemnie powiązanych czynników, wśród których wyróżnia się cztery główne grupy [*Narodowy... 2007*]:

- styl życia, który odpowiada za zdrowie w 50%,
- środowisko zewnętrzne – w 20%,
- czynniki genetyczne – w 20%,
- opieka zdrowotna – w 10%.

Styl życia człowieka zatem w największym stopniu determinuje stan jego zdrowia, a definiuje się go jako zespół postaw, zachowań, norm, przepisów i zaleceń, czy też jako przyjętą ogólną filozofię życia. Styl życia zależy od różnych czynników, wśród których wyróżnić można: warunki ekonomiczne, społeczno-kulturowe, środowisko zewnętrzne, czy też od uznawanych przez jednostkę norm, przekonań i zaleceń.

Z raportu CBOS *Polacy o swoim zdrowiu oraz prozdrowotnych zachowaniach i aktywnościach* wynika, że właściwe odżywianie w największym stopniu przyczynia się do poprawy zdrowia, a polega ono m.in. na częstym spożywaniu warzyw i owoców oraz ograniczeniu tłuszczów zwierzęcych (50% wskazań). Co trzeci respondent (34%) wskazał wśród działań prozdrowotnych regularne wizyty u lekarza, co czwarty unikanie sytuacji stresowych (29%), regularne uprawianie gimnastyki, bieganie itp. aktywności wskazało 25% ankietowanych osób, natomiast spędzanie wolnych dni i wolnego czasu na aktywnym wypoczynku (spacery, wycieczki rowerowe itp.) to zdanie 23% respondentów, co piąty (21%) zaś uważał, że dbając o zdrowie należy nie palić papierosów, a co jedenasty (9%) wskazywał rezygnację z alkoholu. Trzy osoby na stu badanych wskazały regularne zażywanie preparatów lub tabletek witaminowych [CBOS 2012, s. 4].

Owoce i warzywa pełnią ważną rolę w żywieniu człowieka, dostarczając cennych źródeł wielu składników odżywczych. Powszechnie uważa się, co potwierdzają badania, że niskotłuszczowa dieta, bogata w warzywa i owoce prowadzi do poprawy stanu zdrowia, zmniejszając przy tym ryzyko wystąpienia niektórych chorób lub też hamując je we wczesnych stadiach rozwoju. Pojawia się zatem pytanie, jakie jest spożycie warzyw i owoców oraz wybranych artykułów żywnościowych w Polsce, a także w poszczególnych województwach.

Głównym celem opracowania było dokonanie oceny tendencji w spożyciu żywności w województwie lubuskim na tle zmian wzorca żywienia w Polsce. Podjęto również próbę odpowiedzi na pytania dotyczące: najczęściej spożywanych wybranych grup produktów spożywczych w ciągu dnia wśród respondentów województwa lubuskiego, czynników determinujących zakup produktów, uwzględniania przez ankietowanych wybranych cech jakościowych produktów żywnościowych determinujących wybór produktów żywnościowych w procesie dokonywania zakupu, a także preferencji spożycia żywności w zależności od deklarowanego stylu życia.

MATERIAŁ I METODYKA BADAŃ

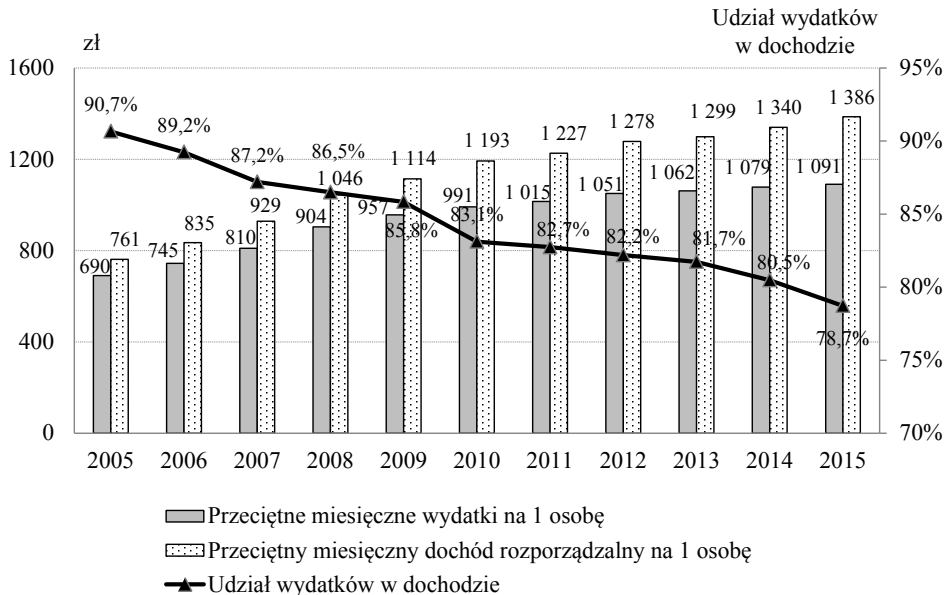
Badaniem ankietowym z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety objęto grupę 285 respondentów w województwie lubuskim w różnych przedziałach wiekowych. Badanie przeprowadzono z udziałem ankietera na podstawie rozdawanej ankiety. Próbę do badań wylosowano metodą doboru warstwowego. Badanie przeprowadzono od maja do listopada

2014 roku. Wśród 285 respondentów około 65% stanowiły kobiety. Wydzielono także następujące grupy wiekowe: poniżej 19 lat, 19-34, 35-44, 45-55, powyżej 55. roku życia. Najliczniejszą w badaniach była grupa osób w wieku od 35 do 44 lat (83), najmniej liczna zaś w wieku poniżej 19. roku życia (1). W wieku od 19 do 34 lat było 68 ankietowanych, w wieku od 45 do 55 – 79 osób, a 54 osoby powyżej 55 lat.

POZIOM DOCHODÓW I WYDATKÓW W GOSPODARSTWACH DOMOWYCH ORAZ WSKAŹNIKI CEN ŻYWNOŚCI I NAPOJÓW BEZALKOHOŁOWYCH W POLSCE ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO W LATACH 2005-2015

Poziom przeciętnych miesięcznych nominalnych dochodów rozporządzalnych na osobę w gospodarstwie domowym w 2015 roku w Polsce wyniósł 1386,16 zł, wydatki nominalne zaś kształtowały się na poziomie 1091,19 zł. W 2015 roku sytuacja materialna gospodarstw domowych poprawiła się, pomimo zwiększenia wydatków, gdyż wzrosła nadwyżka dochodów nad wydatkami w stosunku do 2014 roku (rys. 1.).

Według danych GUS, udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym w 2015 roku wyniósł 78,72% i był niższy o 1,76 p.p. niż w 2014 roku. Można również zauważyć, że w latach 2005-2015 poziom przeciętnych miesięcznych nominalnych dochodów na osobę w

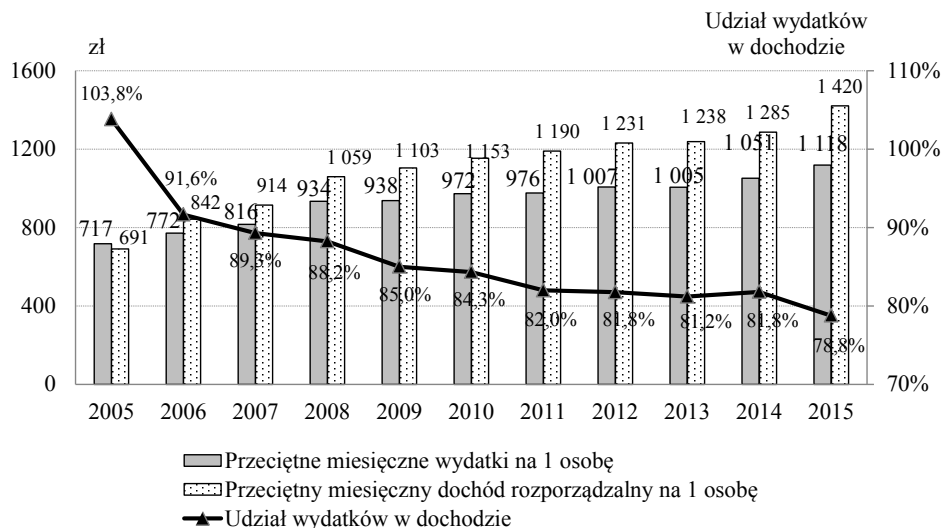
Rysunek 1. Poziom przeciętnych miesięcznych nominalnych dochodów i wydatków na osobę w gospodarstwie domowym oraz udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym w latach 2005-2015 w Polsce

Źródło: Bank Danych Lokalnych 2016.

gospodarstwie domowym systematycznie zwiększał się. W 2015 roku przeciętne miesięczne wydatki na osobę były niższe niż dochody o około 295 złotych.

Poziom przeciętnych miesięcznych nominalnych dochodów rozporządzalnych na osobę w gospodarstwie domowym w 2015 roku w województwie lubuskim wyniósł 1419,58 zł, natomiast wydatki nominalne kształtowały się na poziomie 1118,3 zł. Udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym w 2015 roku wyniósł 78,78% i był niższy o 3,02 p.p. niż w 2014 roku (rys. 2.). W 2015 roku sytuacja materialna gospodarstw domowych w województwie lubuskim poprawiła się, gdyż wzrosła nadwyżka dochodów nad wydatkami w porównaniu z 2014 rokiem, pomimo większych wydatków. W 2014 roku w stosunku do poprzedniego roku sytuacja kształtowała się podobnie.

Wraz ze wzrostem dochodów zmienia się poziom i struktura spożycia w gospodarstwach domowych. Według wyników badania *Sytuacja gospodarstw domowych w 2015 roku w świetle wyników badania budżetu gospodarstw domowych*, w 2015 roku wraz ze wzrostem zamożności gospodarstw domowych wzrastał poziom spożycia niektórych artykułów żywnościowych. W 2015 roku, według danych GUS, podobnie jak w latach poprzednich, w gospodarstwach domowych osiągających najwyższe dochody w porównaniu z rodzinami o najniższych dochodach poziom i struktura spożycia większości artykułów żywnościowych różniły się [GUS 2016, s. 14-15]. W gospodarstwach domowych osiągających najwyższe dochody w porównaniu z rodzinami o najniższych dochodach spożywano przeciętnie miesięcznie na osobę m.in. prawie 6-krotnie więcej mięsa wołowego, 3-krotnie więcej owoców i ponaddwukrotnie więcej serów i twarogów [GUS 2015, s. 14]. Ponadto odnotowano większe spożycie soków warzywnych i owocowo-warzywnych, wód mineralnych i źródlanych, a także masła, jogurtów, ryb i owoców morza. Natomiast w gospodarstwach domowych o najniższych dochodach spożywano nieco więcej pieczywa,

Rysunek 2. Poziom przeciętnych miesięcznych nominalnych dochodów i wydatków na osobę w gospodarstwie domowym oraz udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym w latach 2005-2015 w województwie lubuskim
Źródło: Bank Danych Lokalnych 2016.

ziemniaków, cukru, mąki oraz margaryny i innych tłuszczów roślinnych [GUS 2016, s. 14]. Tak więc poziom i struktura wydatków były istotnie zróżnicowane w zależności od osiągniętych dochodów.

Na poziom i strukturę spożycia żywności silnie wpływa również miejsce zamieszkania. Mieszkańcy miast w porównaniu z mieszkańcami wsi spożywali przeciętnie miesięcznie w przeliczeniu na 1 osobę przede wszystkim więcej wód mineralnych lub źródlanych, owoców, serów i twarogów oraz jogurtów. Natomiast spożywali mniej ziemniaków, pieczywa, jaj, mleka oraz cukru i mięsa. Podobne różnice w strukturze i poziomie spożycia dostrzega się w zależności od wykształcenia osoby odniesienia [GUS 2016, s. 14].

W Polsce w 2014 roku dynamika cen żywności uległa istotnemu obniżeniu (tab. 1.). Z punktu widzenia konsumenta była to korzystna sytuacja, a fakt, że przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę uległ podwyższeniu (rys. 1.) przyczynił się

Tabela 1. Wskaźniki cen detalicznych żywności i napojów bezalkoholowych w Polsce

Grupa produktów	Wielkości w roku						
	2005	2010	2012	2013	2014		
	rok poprzedni = 100				2005 = 100	2010 = 100	
Ogółem	102,1	102,7	104,3	102,0	99,1	132,9	111,1
Żywność i napoje bezalkoholowe	102,2	102,8	104,3	102,2	99,1	133,8	111,5
Pieczywo i produkty zbożowe, w tym:	101,0	102,8	102,7	101,1	101,1	147,4	113,7
– pieczywo	100,4	103,5	102,3	100,5	99,8	155,0	115,0
Mięso, w tym:*	102,6	98,6	108,4	101,8	98,9	129,2	114,8
– mięso surowe*	101,9	96,4	108,8	100,6	97,2	126,1	115,1
– wędliny i pozostałe przetwory mięsne	103,1	100,4	107,8	102,8	100,3	131,9	114,2
Ryby i owoce morza	103,0	103,8	108,5	101,1	100,0	139,4	116,5
Mleko, sery i jaja, w tym:	101,3	102,3	106,9	100,8	102,3	132,7	114,1
– mleko	104,2	100,6	103,0	102,2	105,0	138,2	115,5
– jogurt, śmietana, napoje i desery mleczne	102,1	100,2	104,5	101,7	103,4	126,9	113,6
– sery i twarogi	102,9	103,5	102,1	101,8	103,5	125,3	112,7
Oleje i pozostałe tłuszcze, w tym:	102,2	105,5	103,7	102,1	99,7	137,5	113,6
– masło	103,1	115,0	98,8	104,2	102,5	139,4	114,3
– margaryna i inne tłuszcze roślinne	100,5	102,8	105,4	100,2	98,9	134,7	111,7
Owoce	102,7	109,2	101,8	102,2	97,2	139,4	110,5
Warzywa	104,2	114,1	93,6	110,7	96,4	133,8	95,9
Cukier, dżem, miód, czekolada i wyroby cukiernicze, w tym:	102,3	99,1	103,0	98,3	93,5	115,9	108,2
– cukier	100,3	89,3	98,4	91,7	71,2	86,5	95,2
Napoje bezalkoholowe	101,2	101,9	104,3	100,3	99,7	125,2	108,3

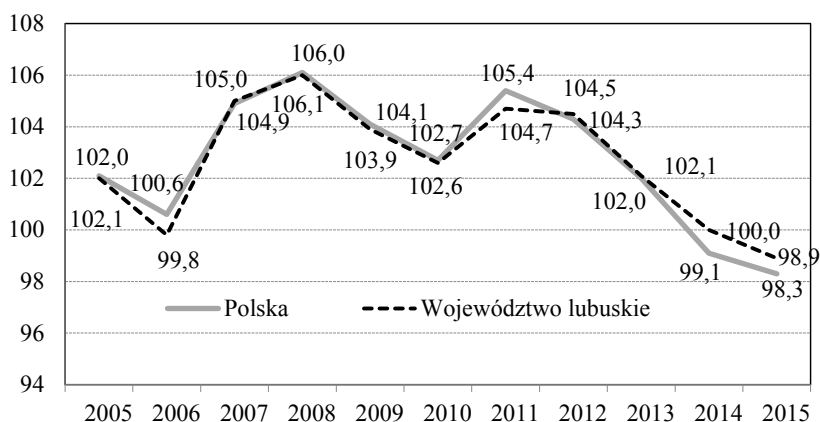
* do 2013 r. bez boczku surowego uwzględnionego w pozycji „oleje i tłuszcze”.

Źródło: [GUS 2015, s. 301-302].

do dodatkowego wzrostu siły nabywczej jego wynagrodzenia. W 2014 roku konsument mógł kupić więcej żywności niż w poprzednim roku. Analizując lata 2014 i 2015 (rys. 1.) można zauważyć, że w stosunku do 2005 roku sytuacja poprawiła się, wskaźnik udziału wydatków w dochodzie zmalał do 80,48% w 2014 roku, a w kolejnym do 78,72%, co oznaczało, że coraz więcej pieniędzy pozostawało do dyspozycji konsumenta.

Spadek średniego poziomu cen żywności i napojów bezalkoholowych w 2014 roku w stosunku do poprzedniego roku wyniósł 2,9% względem wzrostu wynoszącego 2,3% w 2013 roku w porównaniu z 2012 rokiem. Jak wynika ze *Sprawozdania z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2014*, spadek cen żywności w 2014 roku był związany z korzystnymi warunkami agrometeorologicznymi oraz embargiem na eksport wieprzowiny do Rosji, a więc takimi czynnikami, które pozostają poza wpływem krajowej polityki pieniężnej [*Sprawozdanie... 2015*, s. 10]. Wskaźniki cen detalicznych żywności i napojów bezalkoholowych w Polsce z uwzględnieniem województwa lubuskiego w latach 2005-2015 ukazano na rysunku 3.

Spadek średniego poziomu cen żywności i napojów bezalkoholowych w Polsce w 2015 roku w stosunku do 2005 roku wyniósł 3,7%. W 2015 roku w porównaniu z 2014 rokiem nastąpił spadek o 0,8%. W województwie lubuskim w 2015 roku nastąpił spadek średniego poziomu cen żywności i napojów bezalkoholowych o 1,1% w stosunku do poprzedniego roku. Natomiast w 2015 roku w stosunku do 2005 roku nastąpił spadek o 3,1%.

Rysunek 3. Wskaźniki cen detalicznych żywności i napojów bezalkoholowych w województwie lubuskim na tle Polski w latach 2005-2015

Źródło: [Bank Danych Lokalnych 2016].

PRZECIĘTNE MIESIĘCZNE SPOŻYCIE WYBRANYCH ARTYKUŁÓW ŻYWNOŚCIOWYCH NA 1 OSOBĘ W GOSPODARSTWACH DOMOWYCH

Poziom przeciętnego miesięcznego spożycia warzyw i owoców na 1 osobę w gospodarstwach domowych w 2015 roku w Polsce wyniósł 12,27 kg. Natomiast spożycie mięsa oraz olejów i tłuszczów kształtowało się odpowiednio na poziomie 5,27 kg oraz 1,15 kg (tabela 2.).

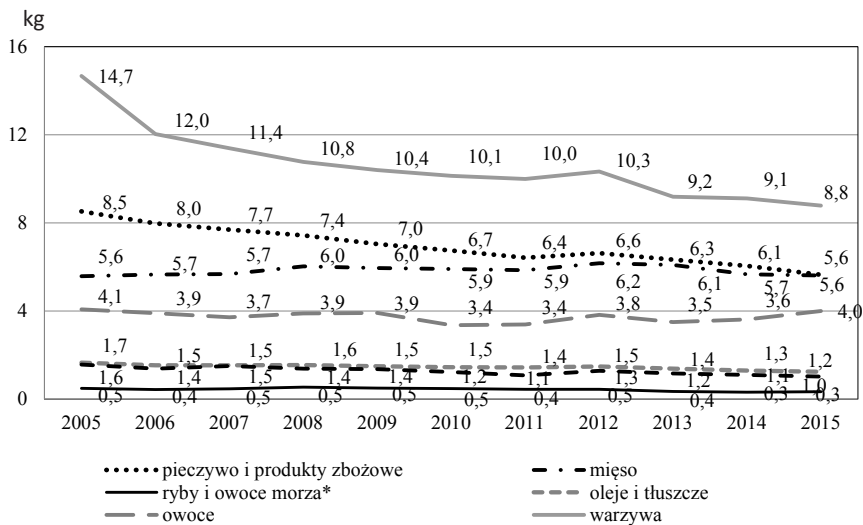
Tabela 2. Przeciętne miesięczne spożycie wybranych artykułów żywnościowych na 1 osobę w gospodarstwach domowych w Polsce według województw w 2015 roku w kg

Województwo	Wybrane artykuły żywnościowe [kg]				
	mięso	oleje i tłuszcze	owoce	warzywa	cukier
dolnośląskie	5,18	1,23	3,68	8,58	0,96
kujawsko-pomorskie	5,71	1,22	3,29	8,92	0,97
lubelskie	5,37	1,12	3,59	9,84	1,23
lubuskie	5,61	1,24	4,00	8,78	1,02
łódzkie	5,65	1,15	3,70	9,37	1,33
małopolskie	4,88	1,14	3,47	8,51	1,44
mazowieckie	5,08	1,03	4,01	8,72	1,03
opolskie	5,25	1,29	3,72	9,28	1,06
podkarpackie	4,80	1,19	3,24	9,25	1,38
podlaskie	6,36	1,07	3,78	9,66	1,22
pomorskie	5,01	1,10	3,58	7,92	0,85
śląskie	5,30	1,20	3,50	7,92	0,86
świętokrzyskie	6,05	1,20	3,47	10,20	1,45
warmińsko-mazurskie	5,45	1,13	3,21	8,28	0,99
wielkopolskie	4,75	1,18	3,07	7,18	1,03
zachodniopomorskie	5,77	1,20	4,18	9,89	0,93
Polska	5,27	1,15	3,59	8,68	1,09

Źródło: [Bank Danych Lokalnych 2016].

Największe przeciętne miesięczne spożycie warzyw wystąpiło w województwie świętokrzyskim – 10,20 kg. Na drugim miejscu uplasowało się województwo zachodniopomorskie, na trzecim zaś województwo lubelskie. Województwo lubuskie znajdowało się na dziewiątym miejscu pod względem przeciętnego miesięcznego spożycia warzyw na 1 osobę. Natomiast w przypadku spożycia owoców na pierwszym miejscu uplasowało się województwo zachodniopomorskie, kolejno mazowieckie i lubuskie. Jak wynika z danych zamieszczonych w tabeli 2., największe spożycie mięsa wystąpiło w województwie podlaskim, najmniejsze zaś w wielkopolskim. Na rysunku 4. zilustrowano przeciętne miesięczne spożycie wybranych artykułów żywnościowych na 1 osobę w gospodarstwach domowych w województwie lubuskim w latach 2005-2015.

W zakresie zmian spożycia wybranych artykułów żywnościowych w województwie lubuskim w latach 2005-2015 wartość odnotowania jest istotne tempo spadku spożycia warzyw w 2015 roku w stosunku do 2005 roku. W spożyciu owoców w 2015 roku w stosunku do 2005 roku odnotowano niewielki spadek z 4,07 kg do 4,00 kg. Ponadto, zaobserwowano relatywnie niski poziom spożycia ryb i owoców morza w analizowanym okresie. W 2015 roku w porównaniu do 2005 roku nastąpiło również zmniejszenie przeciętnego spożycia cukrów, olejów i tłuszczów, a także pieczywa i produktów zbożowych, przy jednoczesnym niewielkim zwiększeniu spożycia mięsa. W 2015 roku w stosunku do 2014 roku spożycie pieczywa i produktów zbożowych, mięsa, olejów i tłuszczów oraz warzyw uległo zmniejszeniu, natomiast zwiększyło się spożycie ryb i owoców morza oraz owoców. W 2014 roku w stosunku do 2013 roku spadło spożycie większości wybranych artykułów żywnościowych, oprócz owoców, których konsumpcja zwiększyła się z 3,50 do 3,62 kg.

Rysunek 4. Przeciętne miesięczne spożycie wybranych artykułów żywnościowych na 1 osobę w gospodarstwach domowych w województwie lubuskim w latach 2005-2015
*do 2012 r. bez owoców morza w „pozycji ryby i owoce morza”

Źródło: [Bank Danych Lokalnych 2016].

WYNIKI BADAŃ

Z danych zestawionych w tabeli 3. wynika, że wśród najczęściej spożywanego produktu każdego dnia wskazywanych przez respondentów, znalazły się na pierwszym miejscu produkty piekarniczo-cukiernicze (97% respondentów), na drugim produkty pochodzenia zwierzęcego, tj. mięso i wędliny (74%), na trzecim i czwartym odpowiednio mleko i jego przetwory oraz napoje (obie grupy po prawie 70%), a na kolejnej pozycji uplasowały się warzywa, wskazane przez dwóch na trzech ankietowanych (66%). Prawie co drugi respondent sięgał w ciągu dnia po owoce, a tylko co siódmy po słodycze i przekąski słodkie oraz co dwudziesty czwarty po przekąski słone. Natomiast wśród produktów spożywanego najczęściej znalazły się ryby i przetwory rybne.

Zachowania konsumentów na rynku żywnościowym zależą od różnych czynników, wśród których można wyróżnić m.in. czynniki ekonomiczne, tj. cena produktu, dochody konsumenta, oszczędności, ocena przyszłych dochodów konsumenta, czynniki psychologiczne, tj. potrzeby, motywy zakupu, postawy, czy też czynniki społeczno-kulturowe, wśród których można wskazać m.in.: rodzinę, przynależność do grup odniesienia, przynależność do klasy społecznej, kulturę materialną i duchową, czynniki indywidualne, tj. wiek, wykształcenie, styl życia, wiedza o żywności [Kotler 1999, s. 161-170], a także czynniki związane z jakością żywności, czyli wyglądem, smakiem, zapachem, dostępnością itp. Opinie respondentów dotyczące czynników, które w ich przypadku decydują o nabywaniu produktów żywnościowych, były następujące: czynniki ekonomiczne – 58,6%, czynniki psychologiczne – 24,21%, czynniki społeczno-kulturowe – 1,05%, natomiast czynniki indywidualne – 16,14%.

Jakość żywności to ogół cech i właściwości produktu, decydująca o zdolności zaspokojenia potrzeb konsumenta, a ocenia się ją, biorąc pod uwagę [Czapski 2004, s. 31]:

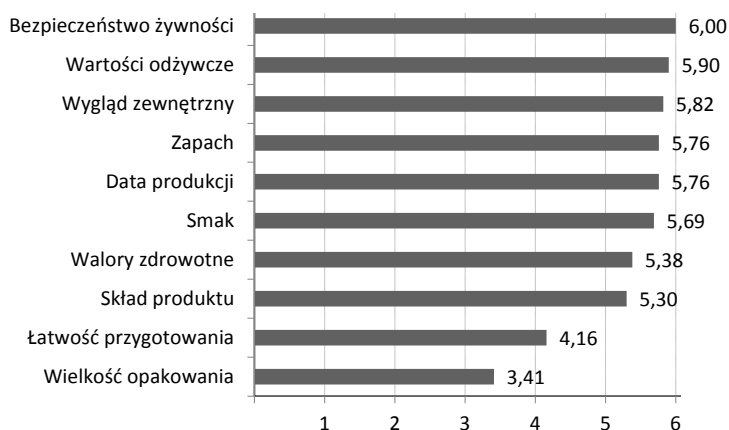
Tabela 3. Grupy produktów żywnościowych najczęściej codziennie spożywane w opinii respondentów

Grupa produktów	Liczba wskazań	Odsetek wskazań	% respondentów (N = 285)*
Piekarniczo-cukiernicze (chleb, bułki, ciasta)	276	21,85	96,84
Mięso i wędliny	211	16,69	74,04
Mleko i przetwory (nabiał)	198	15,66	69,47
Napoje	197	15,59	69,12
Warzywa	189	14,95	66,32
Owoce	131	10,36	45,96
Słodycze i przekąski słodkie (czekolada, wafelki itp.)	43	3,40	15,09
Przekąski słone (paluszki, chipsy itp.)	12	0,95	4,21
Ryby i przetwory rybne	7	0,55	2,46
Ogółem	1264	100,00	-

* Procent respondentów nie sumuje się do 100%, bowiem respondent mógł udzielić dowolną liczbę odpowiedzi.

Źródło: opracowanie własne.

zdrowotność (bezpieczeństwo zdrowotne, wartość odżywcza produktu), atrakcyjność sensoryczną (wygląd zewnętrzny, smak, zapach, konsystencja) oraz cechy użytkowe (łatwość przygotowania, wielkość opakowania, trwałość). Na zdrowotność żywności składa się m.in. bezpieczeństwo zdrowotne oraz wartości odżywcze produktu. Atrakcyjność sensoryczną konsument ocenia za pomocą zmysłów, cechy użytkowe zaś obejmują m.in. łatwość przygotowania do spożycia, wielkość opakowania, itp. Zatem w zakresie jakości żywności można wyróżnić zestaw cech produktu decydujących o wyborze. Respondentów poproszono o ocenę w sześciostopniowej skali wybranych cech jakości żywności ważnych przy dokonywaniu zakupu produktów żywnościowych. Średnie oceny respondentów, dotyczące wybranych cech określających jakość żywności, istotne przy dokonywaniu zakupu produktów żywnościowych przedstawiono na rysunku 5.

Rysunek 5. Średnia ocen dla cech określających jakość żywności przy dokonywaniu zakupu produktów żywnościowych według ocen respondentów

Skala ocen: 1-6, gdzie 6 jest oceną najwyższą.

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki badania wskazują, że dla ankietowanych bezpieczeństwo żywności miało największe znaczenie przy kupowaniu żywności. Istotne znaczenie miała też wartość odżywcza (średnia ocen 5,90) oraz atrakcyjność sensoryczna, w tym wygląd zewnętrzny (średnia ocen 5,82) czy też zapach (średnia ocen 5,76). Wśród cech użytkowych istotne znaczenie dla ankietowanych miała data produkcji (średnia ocen 5,76). Walory zdrowotne uplasowały się na siódmym miejscu (średnia ocen 5,38), na kolejnych pozycjach znalazły się skład produktu (średnia ocen 5,30) i łatwość przygotowania (średnia ocen 4,16). Natomiast mniejsze znaczenie dla respondentów miała taka cecha użytkowa produktu, jak wielkość opakowania (średnia ocen 3,41).

Zachowania konsumentów na rynku żywnościowym zależą również od stylu życia, który można określić jako *wzorzec konsumpcji odzwierciedlający to, jak dana osoba lubi spędzać czas i na co wydaje pieniądze* [Solomon 2006, s. 216]. Jan Szumilak wyodrębnił charakterystyczne style życia konsumentów (tab. 4.): „sami dla siebie”, „dobrowolnie wiodący życie z naturą”, „spełniający obowiązki, które tradycyjnie należą do płci przeciwnej”, „cierpiący na brak czasu”, oraz te które stanowią kombinację cech społecznych i psychicznych danego konsumenta [Szumilak 1996, s. 77-78].

Tabela 4. Style życia preferowane przez respondentów

Nazwa stylu życia	Charakterystyka	Liczba wskazań	Odsetek [%]
Konsumenci „sami dla siebie”	Chcą być zawsze młodzi i troszczą się głównie o siebie, dobrze się odżywiają, uprawiają sport, starannie się ubierają.	48	16,84
Konsumenci „dobrowolnie wiodący życie z naturą”	Poszukują produktów wykonanych z naturalnych surowców, są wrażliwi na ochronę środowiska, mają dużą świadomość ekologiczną. Usiłują polegać przede wszystkim na sobie i często kupują produkty „zrób to sam”. Często uprawiają ogródki z warzywami przeznaczonymi dla własnych potrzeb, sami szykują odzież i kupują na pchlich targach.	101	35,44
Konsumenci „spełniający obowiązki, które tradycyjnie należą do płci przeciwnej”	Są na ogół młodzi, wykształceni, bardziej zasobni, ich partnerzy prowadzą aktywne życie zawodowe. Troszczą się o rodzinę i dobrze się odżywiają.	11	3,86
Konsumenci „cierpiący na brak czasu”	Nie mają czasu na zakupy, a czas wolny poświęcają na dodatkową pracę zawodową. Chętnie kupują produkty, które pozwalają zaoszczędzić czas.	95	33,33
Konsumenci o stylu życia składającym się z cech wymienionych typów	Dostosowują się do danej sytuacji, a nie do określonej filozofii życia. Posiadają drogi samochód, ale tankują tańszą benzynę, kupują tanie gotowe posiłki, ale drogie wino itp.	-	-
Żaden z powyższych/ Trudno stwierdzić		30	10,53
Ogółem		285	100,00

Źródło: obliczenia własne na podstawie [Altkorn 1996, za Szumilak 1996, s. 77-78].

Z przeprowadzonego badania wynika, że ponad 35% respondentów deklaruje styl życia „dobrowolnie wiodący życie z naturą”, polegający przede wszystkim na poszukiwaniu produktów wykonanych z naturalnych surowców i troszczeniu się o ochronę środowiska. Respondenci ci usiłują polegać przede wszystkim na sobie i często kupują produkty „zrób to sam”. Uogólniając, można stwierdzić, że wśród tych respondentów uwidacznia się nie tylko poziom wiedzy dotyczącej prawidłowego żywienia, ale również świadomości ekologicznej, co przyczynia się do dokonywania przez nich świadomych, racjonalnych oraz etycznych wyborów dotyczących konsumpcji. Co trzeci respondent wskazywał na brak czasu na zakupy, dlatego też chętnie kupował produkty, które pozwalają zaoszczędzić czas, gdyż poświęcał go na dodatkową pracę zawodową. Co szósty ankietowany wskazywał na bycie konsumentem tzw. „samym dla siebie”. Niewielki procent respondentów, tj. około 4%, spełniał obowiązki, które tradycyjnie należą do płci przeciwnej. Około 11% osób zaznaczyło odpowiedź „żadna z powyższych/trudno stwierdzić”, tym samym nie opowiedziało się za przynależnością do którejś z grup.

PODSUMOWANIE

Z przeprowadzonego badania dotyczącego spożycia żywności w województwie lubuskim wynika, że wśród produktów najczęściej spożywanym każdego dnia na pierwszym miejscu uplasowały się produkty piekarniczo-cukiernicze, na drugim produkty pochodzenia zwierzęcego, a na kolejnym miejscu mleko i jego przetwory. Ponadto, dwóch na trzech ankietowanych deklaruje, że sięga w ciągu dnia po warzywa.

Czynniki ekonomiczne przy wyborze żywności miały istotne znaczenie dla ponad połowy respondentów. W odniesieniu do wyników badań gospodarstw domowych GUS, które wskazują, że na poziom i strukturę spożycia mają wpływ m.in. dochód, wykształcenie, miejsce zamieszkania, także wśród ankietowanych odnotowano, że wraz ze wzrostem dochodów, poziomu wykształcenia zmieniał się poziom i struktura spożycia wybranych artykułów żywnościowych w gospodarstwach domowych. Przejawiało się to w deklarowaniu spożywania artykułów, które gwarantują dostarczenie do organizmu człowieka odpowiedniej wartości energetycznej i odżywczej, a jednocześnie wpływają na dobre samopoczucie i utrzymanie zdrowia. Podobne zależności odnotowano według kryterium miejsca zamieszkania, bowiem wystąpiły istotne różnice w strukturze spożycia mieszkańców miast w porównaniu z mieszkańcami wsi. Zdaniem respondentów wśród wybranych cech jakości żywności przy dokonywaniu zakupu największe znaczenie miało bezpieczeństwo żywności.

Zgodnie z klasyfikacją stylów życia zaproponowaną J. Szumilaka, wśród ankietowanych ponad 35% deklaruje styl życia „dobrowolnie wiodący życie z naturą”, 34% to konsumenci „cierpiący na brak czasu”, styl życia „sami dla siebie” wskazało około 17% respondentów, a tylko około 4% reprezentował styl „spełniam obowiązki, które tradycyjnie należą do płci przeciwnej”. Każda z tych grup charakteryzowała się określonym stylem życia, dlatego przedsiębiorstwa oferujące produkty żywnościowe powinny realizować określone działania uwzględniające potrzeby danej grupy konsumentów deklarujących przyjęcie określonego stylu życia, aby dostosować ofertę do potrzeb i oczekiwań klientów.

LITERATURA

- Bank Danych Lokalnych, GUS, 2016: Warszawa, <http://stat.gov.pl>, dostęp: 10.09.2016.
- Briffa John, 2000: *Zdrowa żywność*, Bellona, Warszawa.
- CBOS, 2012: *Polacy o swoim zdrowiu oraz prozdrowotnych zachowaniach i aktywnościach*, Warszawa, s. 4, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_110_12.PDF, dostęp: 10.09.2016.
- Czapski Janusz, 2004: Jakość żywności i jej uwarunkowania, [w] *Kompendium wiedzy o żywności, żywieniu i zdrowiu*, red. Jan Gawęcki, Teresa Mossor-Pietraszewska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- GUS, 2015: *Rocznik statystyczny rolnictwa*, Warszawa.
- GUS, 2016: *Sytuacja gospodarstw domowych w 2015 roku w świetle wyników badania budżetu gospodarstw domowych w 2015 roku*, Warszawa, s. 14-15.
- Kotler Philip, 1999: *Marketing. Analiza, planowanie, wdrażanie i kontrola*, Wydawnictwo FELBERG SJA, Warszawa.
- Laskowski Wacław, Ewa Świstak, 2014, *Zmiany we wzorcach spożycia żywności w Polsce*, Wydawnictwo Laskowski, Warszawa.
- Michałowska Mariola, Wiesław Danielak, 2015: *The impact of globalization on consumer behavior in Lubuskie province in the light of the research*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H, Oeconomia”, vol. 49, no. 3, s. 138.
- Narodowy Program Zdrowia na lata 2007-2015, Załącznik do uchwały nr 90/2007 Rady Ministrów z dnia 15 maja 2007 r., http://www2.mz.gov.pl/wwwfiles/ma_struktura/docs/zal_urm_npz_90_15052007p.pdf, dostęp: 16.06.2016.
- Solomon Michael R., 2006, *Zachowania i zwyczaje konsumentów*, Helion, Gliwice.
- Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2014. Załącznik do uchwały nr 3/2015 Rady Polityki Pieniężnej z dnia 5 maja 2015 r. (poz. 405), Monitor Polski, Dz.Urz. RP, poz. 405, *Uchwała nr 3/2015 Rady Polityki Pieniężnej z dnia 5 maja 2015 r. w sprawie przyjęcia sprawozdania z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2014*, Warszawa, maj 2015 r.
- Szumilak Jan, 1996: *Style życia konsumentów*, [w] *Podstawy marketingu*, red. Jerzy Altkorn, Instytut Marketingu, Kraków.

Piotr Kulyk, Mariola Michałowska

CONDITIONS AND TRENDS IN FOOD CONSUMPTION IN LUBUSKIE VOIVODESHIP

Summary

The problem of consumer behavior in the food market is of interest to a variety of scientific disciplines, including sciences such as economics, psychology, sociology and management. The key issue in the decision-making process made by every person in the field of food consumption is the choice of proper nutrition, which seems difficult. The paper presents the level and the structure of food consumption in Poland as well as in individual provinces, with particular emphasis on Lubuskie voivodeship. Moreover, the causes of the change in food intake are shown. The main objective of the study is to assess the trends in food consumption in Lubuskie voivodeship against the changes in the pattern of food consumption in Poland. The study among inhabitants of the Lubuskie voivodeship shows that the majority of respondents purchase food taking economic factors into account. Among the most frequently consumed products are bakery and confectionery products, followed by products of animal origin, i.e. meat and meat products, whereas milk and dairy products are ranked third and fourth respectively. Two out of three respondents claim to consume vegetables. It should be noted that for the surveyed food safety is of paramount importance when buying food.

Adres do korespondencji:

dr hab. inż. Piotr Kulyk, prof. UZ, dr inż. Mariola Michałowska
Uniwersytet Zielonogórski, Wydział Ekonomii i Zarządzania
ul. Podgórna 50, 65-246 Zielona Góra

e-mail: p.kulyk@wez.uz.zgora.pl, m.michalowska@wez.uz.zgora.pl